

Podręczniki, dotyczące muzyki.

	Mk. fer.
Blernacki M. M. Zasady muzyki, przyjęte i zalecane przez Konserwat. Muzyczne w Warszawie. Wydanie IV, poprawione i uzupełnione. (Biblioteka teoretyczna Warsz. Kons. Muz.) (w druku)	
Guzewski A. Nauka instrumentacji. (Bibl. teoretyczna Warsz. Kons. Muzycz.)	3.75
Joteyko Tadeusz. Podręcznik do nauki śpiewu w szkołach (oparty na programie, opracowanym metodycznie przez Sekcję Muzyczną przy Stowarzyszeniu Nauczycielstwa polskiego w Warszawie) 4 części (w każdej części są trzy działy: teoria, ćwiczenia głosowe (solfeggia) i pieśni w druku.	
Kowalski Teofil Ks. Dr. Nauka śpiewu. Podręcznik dla szkół i seminarjów nauczycielskich i duchownych	—75
Lobe J. C. Katechizm muzyki. (Popularny wykład pierwszych zasad muzyki, ułożył Wł. Rzepko). Wyd. 5-te	1.50
	2.25
Maszyński Piotr. Początki śpiewu. Podręcznik do nauki śpiewu zbiorowego. (Bibliot. teoret. Warsz. Konserwat. Muzycznego)	3.75
— Ćwiczenia wstępne do nauki szkolnej śpiewu zbiorowego (Metodyczne wskazówki dla nauczycieli śpiewu zbiorowego w szkołach według metody I. Dalcroze'a)	1.50
Noskowski Z. Kontrapunkt, kanony, wariacje i fuga. Wykład praktyczny. Dzieło przyjęte przez Konserwat. Muzyczne w Warszawie. (Bibliot. teoret. Warsz. Konserwat. Muzycznego)	5.—
Opiński H. Dzieje muzyki powszechnej. (Bibliot. teoret. Warsz. Konserwat. Muzycznego)	3.75
Prout E. Formy muzyczne. Tłómaczył profesor M. Zawirski. (Bibl. teoret. Warsz. Konserwat. Muzycznego)	6.—
— Nauka instrumentacji. Spolszczył Gustaw Roguski. (Bibliot. teoret. Warsz. Konserwat. Muzycznego)	3.—
Richter E. F. Zasady harmonii, z niemieckiego przełożył i dodaniem teorii harmonicznego Weitzmana, oraz chorałów polskich uzupełnił Jan Karłowicz. (Dzieło przyjęte przez Konserwat. Muzyczne w Warszawie). Wydanie nowe	5.—
Rzepko Wł. Katechizm muzyki system I. C. Lobego. Wydanie 5-te	1.50
	2.25
— Muzyk, jako przewodnik zespołów (Dyrektor) z 2-ma tabliczkami	—40
— O frazowaniu w śpiewie	—75
— Zasady nauki śpiewu, oparte na podstawie fizjologii	1.—
Sikorski Józef. Doręcznik muzyczny. Treściwe przedstawienie muzyki ze szczególnem baczeniem na potrzeby miejscowe i t. p. 1852 r.	2.50
Surzyński M. Nowa szkoła Chorału Gregoriańskiego (Magister Choralis) ze słowem wstępem Ks. Dr. Józefa Surzyńskiego. (Bibl. teoret. Warsz. Konserwat. Muzycz.)	1.50
Waghalter H. Nauka instrumentacji na orkiestrę symfoniczną i wojskową z dołączeniem 32 tablic	3.—
Żeleński Wład. Nauka pierwszych zasad muzyki. Wydanie 2-gie	2.50
Żeleński Wład. i G. Roguski. Nauka harmonii oraz pierwszych zasad kompozycji. Wydanie 2-gie poprawione. (Bibliot. teoret. Warsz. Konserwat. Muzycznego)	7.50

Przedmowa do nauczyciela.

1

Śpiew jest niezbędnym czynnikiem kulturalnym w wychowaniu młodzieży i powinien być przedmiotem szkolnym ogólnokształcącym i obowiązującym.

Jako naukę powszechną należy śpiew ująć w ramy metodyczne, aby tą drogą wyrabiać w uczniach to, czego jeszcze nie posiadają, przedewszystkiem poczucie muzyczne, słuch, rytmikę i świadomość niezbędnych zasad teoretycznych.

W ten sposób prowadzona nauka daje uczniom gruntowne przygotowanie do umiejętnego śpiewania w chórze, przekształca ich w osobniki umuzykalnione, zdolne do odczucia piękna, a przez to bardziej kulturalne.

Dotąd nauka śpiewu w szkołach prowadzona była u nas bardzo prymitywnie i różnorodnie, konieczność ujęcia jej w pewien określony system stała się nieodzowną. W tym właśnie celu skreśliłem niniejszą pracę, aby stworzyć pierwszy „podręcznik”, w dosłownym tego wyrazu znaczeniu, oparty na programie szkolnej nauki śpiewu, opracowanym metodycznie przez Sekcję muzyczną przy Stowarzyszeniu Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie.

Nie od rzeczy też będzie, jeżeli poświęcę słów kilka samemu sposobowi prowadzenia lekcji śpiewu w szkołach. Nauka w każdej klasie powinna być osobna, lekcja rozpoczyna się od ćwiczeń oddechowych i rytmicznych, których wzory, podane w niniejszym podręczniku, nauczyciel może stopniowo utrudniać, rozszerzać i własnymi uzupełniać. Przy objaśnieniach teoretycznych pożądana jest jak największa jasność i poglądowość. Nauczyciel winien pamiętać, że ma do czynienia z umysłami, które coś z muzyki rozumieją, ale mało i intuicyjnie, zaś analitycznie nie zdają sobie sprawy; należy więc często zadawać uczniom różne zapytania aby kontrolować, czy wszyscy objaśnienia te rozumieją.

Ucząc solfeggia, dobrze jest je śpiewać razem z uczniami, potem pozostawiać ich śpiewanie samym uczniom pojedynczo i w grupach, poprawiając tylko uczynione błędy. Przy nauce pisowni muzycznej wymagać od uczniów umiejętności pisanie znaków muzycznych na tablicy i sprawdzać ich kajety.

Drugą połowę lekcji nauczyciel poświęca śpiewaniu piosenek. Najpierw uczniowie czytają głośno i miarowo tekst piosenki, potem rozpoznają takt i podział nut, a przy późniejszej nauce tonację; następnie nucą piosenkę razem z nauczycielem, bacząc na prawidłowy podkład sylab, wyraźną wymowę, właściwe akcentowanie i frazowanie. W ten sposób powtarzając po kilka razy każdy okres, śpiewają całą piosenkę razem, pojedynczo i grupami.

Podane w niniejszej pracy piosenki rozpoczynają się od bardzo łatwych i stopniowo przechodzą do trudniejszych, nie przeszkadza to jednak nauczycielowi zmieniać ich porządek, a nawet tonację, zwłaszcza w szkołach żeńskich, gdzie u dziewcząt skala głosów jest w górze jaśniejszą i bardziej naturalną niż u chłopców.

Przy wyborze piosenek starałem się dać to, co młodzież najbardziej lubi i co dokładnie poznać powinna, więc głównie pieśni narodowe, religijne, ludowe i ulubionych autorów.

Pracę moją podzieliłem na cztery części, w każdej są trzy działy: teoria, ćwiczenia głosowe (solfeggia) i pieśni. Wszystkie te części tworzą jednolity metodycznie rozwinięty kurs, niezbędny aby dojść do umiejętnego czytania nut i śpiewania w chórze wielogłosowym.

Uważam jeszcze za właściwe nadmienić, że niektóre pieśni ułożone w pierwszych częściach podręcznika na dwa głosy, muszą być śpiewane jednogłosowo dopóki uczniowie nie dojdą do odpowiednich ćwiczeń dwugłosowych; ten układ przydać się może na później.

Pieśni trzygłosowe i czterogłosowe należą, zdaniem moim, do repertuaru popisowego, a więc mogą być stosowane dopiero przy końcu niniejszego podręcznika. Pieśni takie w większej ilości znajdują się w innych specjalnych śpiewnikach.

Warszawa 1917 r.

Tadeusz Joteyko.

CZĘŚĆ I.

MUZYKA, ŚPIEW I DŹWIĘKI.

§ 1. **Muzyka** jest to jedna ze sztuk pięknych, wyrażająca uczucia, wrażenia i nastroje duszy ludzkiej za pomocą dźwięków.

Dźwięk, albo **ton** jest to zjawisko fizyczne, działające na nasz słuch i dające się powtórzyć głosem.

Melodia tworzy się z szeregu dźwięków, ułożonych na wzór myśli naszej. Melodia wykonana głosem jest **śpiewem**, a w połączeniu ze słowami zwie się **pieśnią**.

§ 2. Każdy człowiek posiada głos do mówienia, ładny śpiew zaś wymaga odpowiedniego wyrobienia głosu i słuchu, do czego dochodzi się za pomocą ćwiczeń i nauki o dźwiękach.

Podstawą śpiewu jest prawidłowy oddech, który tu jest inny niż przy zwykłej mowie. Oddech przy śpiewie musi być głęboki, powolny i miarowy, tak ażeby w płucach nigdy nie zabrakło powietrza. Dlatego rozpoczynamy od ćwiczeń oddechowych.

ĆWICZENIA: a) Uczniowie kładą dłonie na żebrach, na raz powoli wdychają nosem, na dwa również powoli wydychają ustami. To samo wdychanie na raz i dwa, wydychanie na trzy i cztery, później wdychanie na raz, zatrzymanie powietrza na dwa, wydychanie na trzy. b) Uczniowie, stojąc wyciągają ręce poziomo przed sobą, na raz i dwa wdychają, rozchylając ręce w szer; na trzy i cztery wydychają, wracając do pozycji pierwotnej. c) Uczniowie wstają, pochylają korpus ku przodowi z wyciągniętymi w dół rękami, nie zginając kolan; na raz i dwa wdychają, wyprostowując się, rozchylając ręce w szer; na trzy i cztery wydychają, wracając do pozycji pierwszej.

Ćwiczenia powyższe powtarzać ciągle w tempie stopniowo wolniejszym i z zatrzymywaniem powietrza.

Drugim warunkiem dobrego śpiewu jest unikanie krzyku i umiejętności wydobyć równego i dłużej trwającego dźwięku. W tym celu należy otwierać usta dosyć szeroko, język trzymać płasko i nieruchomo na dole jamy ustnej, nie ścisnąć gardła i bez wysiłku po zaczerpnięciu powietrza powtórzyć poddany dźwięk, wymawiając sylabę *la* i trzymać go dopóki czuje się zapas powietrza, nie doprowadzając jednak nigdy do zupełnego wyczerpania tchu.

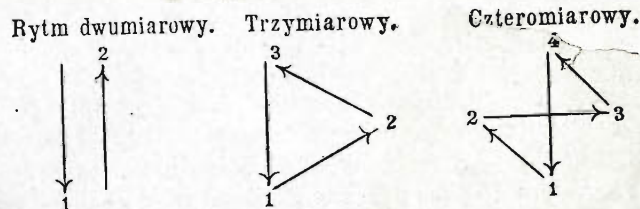
§ 3. W ten sposób, powtarzając różne dźwięki, zauważymy, że jedne są niskie (grube), inne wysokie (cienkie), jedne dłużej trwają, drugie krócej. Ztąd zasada: **właściwością dźwięków muzycznych jest ich odmienna wysokość brzmienia i różny czas trwania.**

Ażeby ściśle określić różnicę dźwięków dłuższych i krótszych musimy czas ich trwania obliczać. W tym celu posilkujemy się miarowym liczeniem lub odpowiednim ruchem, zatem jeden dźwięk będzie trwać przez dwa miarowe poruszenia (uderzenia), drugi przez trzy, inny przez cztery. Ta miarowość ruchu, którą nadajemy dźwiękom, zwie się **rytmem**, a nauka o tem — **rytmiką**.

RYTMIKA.

§ 4. Istnieją trzy różne rodzaje rytmu: **dwumiarowy**, **trzymiarowy** i **cztermiarowy**. Przytem siła dźwięków, wypadających w rytmach dwumiarowych i trzymiarowych jest mocniejsza na pierwszą miarę (pierwsze uderzenie, czyli na **raz**), a słabsza na pozostałe, zaś w rytmach cztermiarowych siła (akcent) jest większa na pierwszą i trzecią miarę, a słabsza na drugą i czwartą. Słowem w rytmach dwumiarowych: **raz** jest mocne, **dwa** — słabe, w trzymiarowych: **raz** — mocne, **dwa** i **trzy** — słabe, w cztermiarowych: **raz** — mocne, **dwa** — słabe, **trzy** — mocne i **cztery** — słabe.

Przy liczeniu rytmów posilkujemy się ruchami prawej ręki, którą od łokcia poruszamy w następującym porządku:

Ten sposób liczenia nazywamy **taktowaniem**. Taktowanie powinno być równe i zdecydowane.

ĆWICZENIA: a) Uczniowie głośno i miarowo liczą **raz, dwa**, potem **raz, dwa, trzy**, następnie **raz, dwa, trzy, cztery**, zawsze głośniej wymawiając mocne części. b) Uczniowie taktują ręką te same rytmy, wymawiając głośno tylko liczby odnoszące się do mocnych części, pozostałe przerachowując w myśli. c) Uczniowie klaszczą w dłonie (prawą z góry w lewą), wymawiając mocne części i na komendę zmieniają rytmy. Później dzielą się na grupy, wszyscy taktują, jedna grupa liczy **raz**, druga **dwa**, następnie jedna **raz**, druga **dwa**, trzecia **trzy** i t. d.

§ 5. Muzyka tworzy się nie tylko z dźwięków lecz i z **pauz**, które służą do rozdzielania części melodii tak samo jak małe przerwy i przystanki w mowie do rozdzielania zdań. Pauza muzyczna również jak dźwięk podlega rytmowi i musi być wyliczona, zatem pauza może trwać przez jedno uderzenie, inną przez dwa, przez trzy i przez cztery uderzenia.

ĆWICZENIA: a) Uczniowie przy głośnym liczeniu uderzają w dłonie na znak dźwięku (—) i podnoszą prawą dłoń ku sobie na znak pauzy (—) w następujących rytmach:

Dwumiarowe: 1) — — 2) — —,

Trzymiarowe: 1) — — — 2) — — — 3) — — — 4) — — — 5) — — — 6) — — —,

Cztermiarowe: 1) — — — — 2) — — — — 3) — — — — 4) — — — — 5) — — — — 6) — — — — 7) — — — — 8) — — — — 9) — — — — 10) — — — — 11) — — — — 12) — — — — 13) — — — — 14) — — — —

b) uczniowie biorą głosem poddawane tony, wymawiając sylabę **la** na znak dźwięku i zamilczając na znak pauzy, podług wzoru powyższych ćwiczeń, przytem taktują ręką.

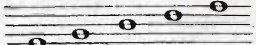
UWAGA: W tem miejscu uczniowie, zwłaszcza wstępnej klasy, mogą rozpocząć śpiewanie piosenek dalej zamieszczonych ze słuchu przy obowiązkowym jednak taktowaniu.

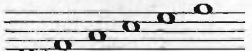
PISOWNIA DŹWIĘKÓW.

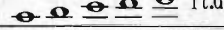
§ 6. Dźwięki muzyczne piszą się za pomocą specjalnych znaków w formie kólek, zwanych **nutami**. Wysokość dźwięku uwidatnia się na **pięciolinji**, na której umieszczamy nuty; jeżeli nuta napisana jest na niższej linji to oznacza dźwięk niższy (grubszy), jeżeli ją piszemy na wyższej linji to znaczy, że dźwięk jest wyższy (cieńszy).

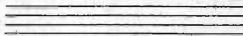
Linje liczą się od dołu do góry:

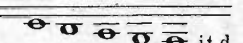
Nuty piszą się na liniach i między linjami. Nuta leży na linii, jeżeli linja przechodzi przez kółko, zaś między linjami gdy kółko wypełnia przestrzeń wolną między linjami.

Nuty na liniach: pierwsza leży na pierwszej linii, druga na drugiej, trzecia na trzeciej i t. d.

Nuty między linjami: pierwsza leży pod pierwszą linią, druga nad pierwszą linią, trzecia nad drugą, czwarta nad trzecią i t. d. Wszystkie nuty wznoszące się wyżej pierwszej linii, a będące między linjami, nazywamy **nad**, licząc zawsze od sąsiedniej dolnej linii.

Oprócz głównych pięciu linii posiłkujemy się jeszcze krótkimi linjami, dopisanymi wyżej lub niżej pięciolinji. Linje takie nazywają się **dodane górne** lub **dodane dolne** i na nich lub między nimi piszemy nuty. it.d.

Nuty na liniach dodanych górnych: pierwsza leży na pierwszej linii dodanej górnej, druga nad pierwszą dodaną górną, trzecia na drugiej dodanej górnej it.d.

Nuty na liniach dodanych dolnych: it.d. pierwsza leży na pierwszej linii dodanej dolnej, druga pod pierwszą dodaną dolną, trzecia na drugiej dodanej dolnej it.d.

PODZIAŁ NUT I PAUZ.

§ 7. Wiemy już, że do określenia wysokości dźwięku na piśmie służy nam pięciolinja łącznie z linjami dodanymi, dla określenia zaś długości trwania dźwięków mamy nuty (znaki w formie kółeczek) różnego rodzaju.

Najdłuższa nuta, obliczona na cztery uderzenia, nazywa się **całą nutą** i ma znak (kółeczko podłużne, puste w środku).

Nuta, trwająca dwa razy krócej, obliczona na dwa uderzenia nazywa się **półnutą** i ma znak (takież kółeczko jak dla poprzedniej, lecz z kreską pociągniętą w górę lub na dół).

Nuta, trwająca dwa razy krócej od poprzedniej, a cztery razy krócej od całej nuty, zatem obliczona na jedno uderzenie, nazywa się **ćwiartką** i pisze się (kółko wypełnione w środku z kreską).

Nuta, trwająca dwa razy krócej od poprzedniej, cztery razy krócej od półnuty, a ośm razy od całej nuty, zwie się **ósemką** lub nutą **raz związaną** i ma znak (takież kółko wypełnione i z kreską, przy końcu której jest jakby przecinek).

Nuta, trwająca dwa razy krócej od ósemki, cztery razy krócej od ćwiartki, ośm razy od półnuty i szesnaście razy od całej nuty — to **szesnastka**, czyli **dwa razy związana** (różniąc się od poprzedniej dwoma przecinkami przy końcu kreski).

Kilka nut raz, dwa razy i więcej razy związanych można wspólnie wiązać, nap. ósemki: lub , szesnastki: lub , również połączenie ósemek z szesnastkami: lub i t. p.

Kreski prowadzone od kółek mogą iść w górę lub na dół. W pierwszym wypadku kreska pisze się po prawej stronie kółka, w drugim po lewej.

Co się tyczy obliczenia ósemek, to ponieważ są one dwa razy krótsze od ćwiartek, a ćwiartka wypada jedna na uderzenie, to ósemek wypadnie po dwie na każde uderzenie, tak samo szesnastek będzie cztery na uderzenie.

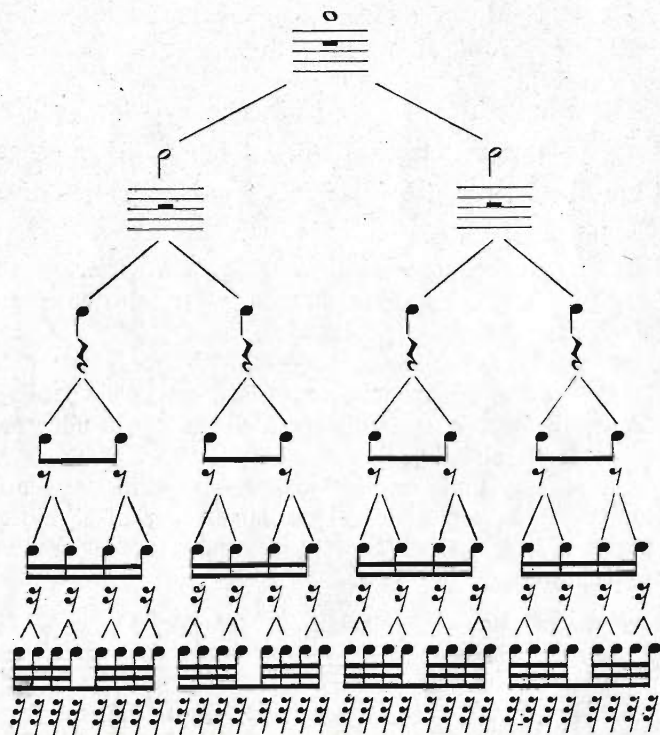
§ 8. Pauzy mają swoje odmienne znaki. Miejsce napisania pauzy na pięciolinji niema znaczenia, piszą się one zwykle w środku pięciolinji. Znaki pauz odpowiednio do nut są następujące:

Cała nuta,	półnuta,	ćwiartka,	ósemka,	szesnastka.
				
Cała pauza,	półpauza,	ćwiartkowa pauza,	ósemkowa pauza,	szesnastkowa pauza.
				

Cała pauza, odpowiadająca całej nucie (na cztery uderzenia) i **pół pauza**, odpowiadająca półnucie (na dwa uderzenia) mają jednakowy znak w formie kreski, różnią się więc wyjątkowo miejscem jej napisania, mianowicie cała pauza pisze się pod czwartą linią (dotyka ją u dołu), zaś półpauza nad trzecią linią (dotyka ją u góry). Inne pauzy, jak już wspomnieliśmy, piszą się w środku pięciolinii.

Dokładny podział nut i pauz objaśnia nam następująca tabliczka:

TABLICA NUT I PAUZ.

ĆWICZENIA: a) Uczniowie piszą w kajetach i na tablicy wszystkie rodzaje nut i pauz dopóki nie dojdą do zupełnej wprawy w pisowni muzycznej, b) odpowiadają na pytania: wiele jest szesnastek w ćwiartce, a wiele w półnucie, wiele ósemek w półnucie? i t. p. lub ćwiartka i dwie ósemki razem jaką tworzą nutę? ósemkowa pauza i dwie szesnastki jaką? i t. p.

c) Uczniowie taktują na cztery, a lewą ręką uderzają w pulpit na pierwsze uderzenie, odznaczając tem całe nuty, później w podobny sposób odznaczają półnuty, ćwiartki, wreszcie ósemki, d) Uczniowie, taktując na cztery, biorą głosem poddawaną nutę jako całą, potem półnuty, ćwiartki i ósemki. Na dany znak zamieniają krótsze nuty na dłuższe i odwrotnie. Później to samo z pauzami.

PRZEDŁUŻANIE TRWANIA NUT I PAUZ.

§ 9. Długość trwania nuty lub pauzy nazywamy jej **wartością**. Wartość każdej nuty lub pauzy może być przedłużona. Mianowicie: **punkt postawiony po nucie lub pauzie przedłuża ją jeszcze o połowę jej wartości**. Dajmy na to: jeżeli cała nuta trwa przez cztery sekundy, to z punktem trwać będzie przez 6 sekund, inaczej: do całej nuty musimy jeszcze dodać półnutę, tak samo do półnuty z punktem musimy dodać ćwiartkę, do ćwiartki z punktem — ósemkę i t. d. wogóle do każdej nuty z punktem musimy dodać nutę trwającą jeszcze jej połowę wartości.

Ponieważ łuk postawiony nad nutami jednakowej wysokości zlewa je w jedno brzmienie, możemy niniejsze prawidło przedstawić w następujący sposób:

$$\text{O.} = \text{O.}, \text{D.} = \text{D.}, \text{C.} = \text{C.}, \text{K.} = \text{K.}$$

ĆWICZENIE: Uczniowie klaszczą w dłonie a następnie śpiewają poddawane nuty w następujących rytmach:

Dwumiarowych: 1) $\text{D.} \cdot \text{D.} = \text{D. D.}$

Trzymiarowych: 1) $\text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} = \text{D. D. D.}$, 2) $\text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} = \text{D. D. D.}$

Czteromiarowych: 1) $\text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} = \text{D. D. D. D.}$, 2) $\text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} = \text{D. D. D. D.}$

3) $\text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} = \text{D. D. D. D.}$, 4) $\text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} \cdot \text{D.} = \text{D. D. D. D.}$

Dowolne przedłużenie nuty lub pauzy ma swój znak, zwany **fermatą** O nap. lub

TAKTY.

§ 10. Takty są to podziałki rytmiczne, równe sobie, na które dzielimy daną piosenkę lub utwór muzyczny. W rytmie dwumiarowym każdy takt zawiera w sobie po dwie miary

(dwa uderzenia), w rytmie trzymiarowym każdy takt ma po trzy miary, w cztermiarowym po cztery miary. Takty oznaczają się na piśmie linjami prostopadłymi, przecinającymi pięciolinję:

Rodzaj taktu określamy ułamkiem, umieszczonym na początku pięciolinji. Biorąc ćwiartkę jako miarę jednego uderzenia, takt dwumiarowy oznaczamy ułamkiem $\frac{2}{4}$, to znaczy, że w tym gatunku taktu mamy dwie ćwiartki, lub inne rodzaje nut, równające się w sumie dwóm ćwiartkom, nap. jedna półnuta, cztery ósemki, lub ćwiartka i dwie ósemki i t. p. Na tej samej zasadzie takt trzymiarowy oznaczamy ułamkiem $\frac{3}{4}$ (trzy ćwiartki, lub półnuta z punktem, 6 ósemek, 12 szesnastek, półnuta i ćwiartka i t. p.), wreszcie takt cztermiarowy określa się ułamkiem $\frac{4}{4}$, lub utartym znakiem **c** (cztery ćwiartki, jedna cała nuta i t. p.).

PODZIAŁ SKALI I DŹWIĘKI GŁÓWNE.

§ 11. Wsłuchując się w kolejne następstwo dźwięków, zauważymy, że jest siedm dźwięków odrębnych, ósmy zaś daje nam jakby powtórzenie dźwięku pierwszego tylko o wyższem brzmieniu, dziewiąty powtarza tak samo brzmienie dźwięku drugiego, dziesiąty—trzeciego i t. d. zatem po tych siedmiu dźwiękach znów wracają te same podobieństwa tylko jeszcze o cieńszem brzmieniu.

Ztąd wynika, że mamy w muzyce tylko **siedm dźwięków głównych**, a ósmy kończy tą serję dźwiękową i rozpoczyna następną, jest jakby dźwiękiem węzłowym. Taka serja ośmiu dźwięków zwie się **oktawą**, a kolejny ich pochód — **gamą**, zaś oddzielne dźwięki gamy — to jej **stopnie**.

Dla siedmiu dźwięków głównych istnieją specjalne nazwy alfabetyczne, mianowicie: **C, D, E, F, G, A i H**, poczem dalej te same nazwy powtarzają się, lecz nuty brzmią i piszą się coraz wyżej.

KLUCZE.

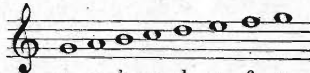
§ 12. Aby ściśle określić miejsce na pięciolinji dla dźwięków głównych, na której linii pisze się **C**, na której **D** i inne, posilkujemy się znakiem, zwanym **kluczem**.

Wszystkich dźwięków wielkiej skali muzycznej nie jesteśmy w stanie pomieścić na jednej pięciolinji nawet z linjami dodanymi, więc rozdzielamy skalę na dwie połowy: dla górnej używamy **klucza wiolinowego** (skrzypcowego), dla dolnej **klucza basowego**. Obecnie będziemy się uczyć nut w tym pierwszym kluczu.

Klucz wiolinowy umieszcza się zawsze na

początku pięciolinji, pisze się (zakreca) na linii drugiej i zwie się inaczej kluczem **G**, gdyż na tej właśnie drugiej linii jest jego nuta kluczowa **G**.

Teraz mamy rozwiązana zagadkę i podług tej nuty **G** odnajdziemy wszystkie inne.

Zatem od **G** w kierunku górnym otrzymamy:

g a b c d e f g

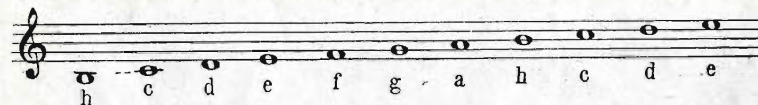
A nad drugą linią, **H** na trzeciej, **C** nad trzecią, **D** na czwartej, **E** nad czwartą, **F** na piątej, **G** nad piątą i t. d.

Od tegoż **G** w kierunku dolnym:

g f e d c b a

F nad pierwszą linią, **E** na pierwszej, **D** pod pierwszą, **C** na pierwszej dodanej dolnej i t. d.

ĆWICZENIE. Uczniowie powinni z zupełną dokładnością nauczyć się nazw nut i miejsc ich napisania przynajmniej w następującym obrębie skali:

Ćwiczenia głosowe

przygotowawcze i oparte na gamie C

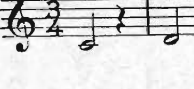
przygotowawcze i oparte na gamie C

a) RYTM DWUMIAROWY

Wszystkie ćwiczenia należy śpiewać, taktując ręką i wymawiając nazwy alfabetyczne nut.

-
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.

b) RYTM TRZYMIAROWY.

12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.

21.

22.

23.

24.

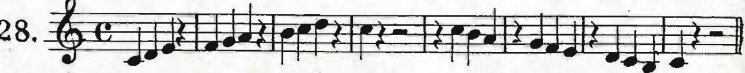
25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

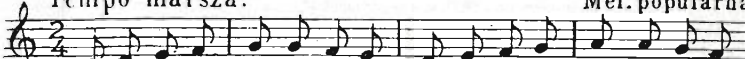
Przed rozpoczęciem śpiewania każdej piosenki uczniowie czynią rozbiór taktów.

1. NASZ SZTANDAR.

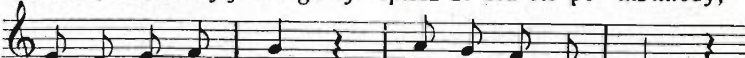
H. Seredyński.

Tempo marsza.

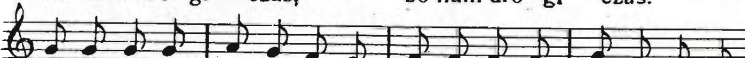
Mel. popularna.

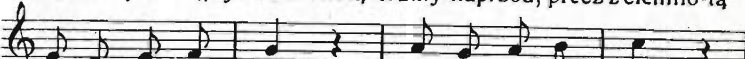
1. Hej-że chłopcy, hej studen-ci, dokładaj my szczerych chę-ci,
2. Kto niera-czy do ro-bo-ty, komu w głowie tyl-ko pso-ty,
3. Więc do szkoły jak na go-dy spiesz-że bra-cie pó-kiś młody,

1. o - pla - ci się trud, o - pla - ci się trud!
2. ten już nie nasz druh, ten już nie nasz druh!
3. bo nam dro - gi czas, bo nam dro - gi czas!

1. Bo z na-u-ki człowiek sły-nie, i z na-u-ki szczęście płynie,
2. A - le kto do pra-cy sko-ry, docnych za-baw da - je wzo-ry,
3. Tylko z prawdą, tyl-ko z cnotą idźmy naprzód, precz z ciem-no-tą

1. gdyby z pa-siek miód, gdyby z pa-siek miód!
2. ten ko - le - ga zuch, ten ko - le - ga zuch!
3. to jest sztandar nasz, to jest sztandar nasz!

Wł. Bełza.

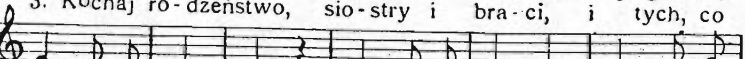
2. KOGO MASZ KOCHAĆ.

Umiarkowanie.

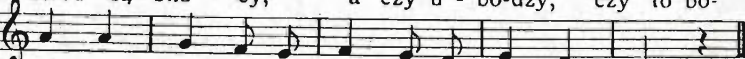
Mel. popularna.

1. Ko - go masz ko - chać? dzie - ci - no dro - ga, py - tasz mnie,
2. Kochaj ser-decz - nie ma - mę i tat - ka, naj - głębszą
3. Kochaj ro - dzeństwo, sio - stry i bra - ci, i tych, co

1. patrząc cie - ka - wie: o - to naj - samprzód do - bre - go
2. dziecka mi - ło - ścią; o - ni nad to - bą w dziec - ie - ce
3. sercu są bliz - cy; a czy u - bo - dzy, czy to bo -

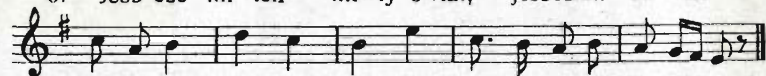

1. Bo - ga, któ - ry cię stworzył ła - ska - wie.
2. lat - ka z ta - ką czu - wa - li tkli - wo - ścią.
3. ga - ci, wszak braćmi so - bie my wszy - scy.

M. Konopnicka 3. ZAJĄCZEK.

1. Nasz za-ją-czek w bo-ru spał, aż tu z hukiem
2. Nasz za-ją-czek na bok szust, skre-cił młyn-ka
3. Nasz za-ją-czek ca-ty drży, a tu w bo-ru
4. Źle za-jącz-ku z to-bą źle, do po-grze-bu
5. Jesz cze mi ten mi-ły świat, jeszcze so-bie

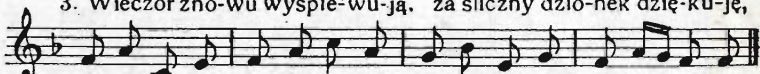

1. wy-padł strzał pif, paf, pif, paf! aż tu z hukiem wypadł strzał!
2. za-padł w chrust hej, ha, hej, ha, skre-cił młynka zapadł w chrust!
3. go-nią psy, ham, ham, ham, ham! a tu w bo-ru go-nią psy!
4. szy-kuję się bim, bam, bim, bam, do po-grze-bu szy-kuj się!
5. po-żyć rad, myk, smyk, myk, smyk, i zgu-bi-ły pie-ski ślad!

Żywo. 4. ŻWAWY CHŁOPCZYK. St. Moniuszko.

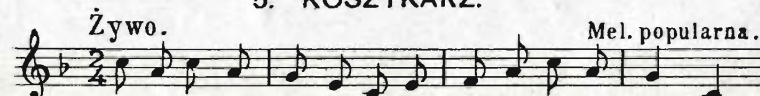

1. Jestem so-bie chłopczyk żwawy i do pra-cy i za-ba-wy,
2. Ledwie wejdzie słonko z rana już mym śpiewem wielbię Pana,
3. Wieczór zno-wu wyśpie-wu-ją, za śliczny dzien-ek dzie-ku-ję,

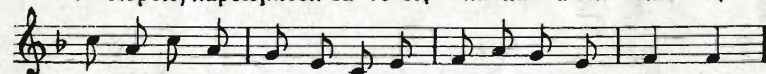

1. mówią, że ja dziecko ży-we, a-le ser-ce mam po-czci-we.
2. a potem dla Je-go chwały pil-nie pra-cu - ję dzień ca-ty.
3. przeżegnam się w Imię Bo-że i w to-że-czko się po-to-żę.

5. KOSZYKARZ.

1. Jestem so-bie ko-szy-ka-rzem, mam na sprzedarz ko - sze,
2. Kupcie, kupcie, niech za-ro-bię na ka-wa-lek chle-ba,

1. kupcież u mnie, grzeczni państwo, proszę, bardzo pro - szę.
2. kto pracować chce ucz-ci-wie. te-mu pomóż trze-ba.

1. Mam ko-szy-ki ła-dne, zgrabne, a do te-go ta - nie,
2. A ja ży-czę, by się państwu dobrze po-wo - dzi - ło,

1. dokładniejszej też ro-bo-ty nigdzie nie do - sta - nie!
2. i w koszykach, któ-re ku-pią, zawsze peł-no by - ło!

Żywo. 6. „DALEJ WRAZI!” Mel. popularna.

1. Da-lej wra-z, w piękny czas, na prze-cha-dzkę w las!
2. W srebrny ton dźwięczy dzwon, zie-mię o - krył kwiat,

1. słoń-ce lśni, ro-sa szkli, wszystko wa-bi nas!
2. wdzięczy się cie-szy mnie ca - ły piękny świat!

1. Hej - że naprzód, hej we-so - ło, sły - chać ptaszek śpiew,
2. Da - lej naprzód, pieśń we-so - łą za - śpiewaj - my w chór,

1. nie za - luj-my dziś mo-zo - łu, spocznij w cie-niu drzew!
2. niech ją e-cho po-ro-zno - si wśród do - lin i gór!

2. La, la, la, la, la, la, la, la, la, la,

- 1,2. tra, la, la, la, la, la, la, tra, la, la, la, la.

W. Wojnarski.

7. DO BOGA.

Pieśń nabożna.

1. Niech się pieśń do Bo-ga wzno-si, On Oj-cem, my
2. On nam liściem zdo-bi drzewa, a kwiata - mi
3. On gwiazda - mi nie-bo zło - ci i za - pa - la

1. dzie-ci, On nam deszczem zie-mię ro - si,
2. łą - ki, z Je-go wo - li sło-wik śpie-wa,
3. zo - rze, ach, za ty - le Twej do - bro - ci

1. On nam słoń - cem świe - ci. świe - ci.
2. ko - sy i sko - wron - ki. wron - ki.
3. dzie - ki To - bie Bo - że! Bo - że!

8. „PRZYNOSIMY PLON.”

Umiarkowanie.

Mel. lud.

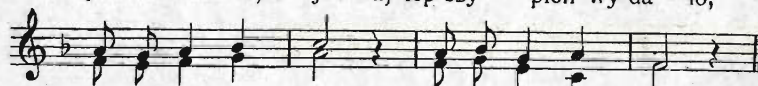
1. Przyno - si - my plon ze wszech czte-rech
2. Przyno - si - my plon ze wszech czte-rech

1. stron ze wszech czte-rech stron! Tam z oż-mi - ny
2. stron ze wszech czte-rech stron! Bo-daj wszy - stko

1. i z ja - rzy - ny, tam ze sa-dów i z leszczy - ny,
2. plo-no - wa - ło, jak naj-lep-szy plon wy-da - ło,

1. przyno - si - my plon w je-go - mo - ści dom!
2. jak naj - lep - szy plon, jak naj - lep - szy plon!

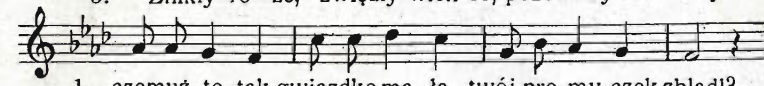
9. DO GWIAZDECZKI.

Wolno. Jeden głos.

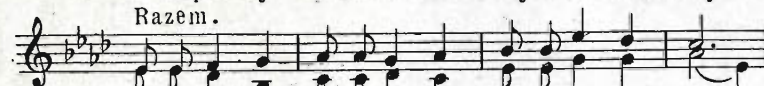
K. Lubomirski.

1. O gwiazdeczko, coś jaśnia-ła, gdym ja uj-rzał świat,
2. Prędkoś, prędko żegło-wa - ła po niebieskiem tle,
3. Znikły ró - że, zwiędły wien-ce, pożółkł ży-cia maj

1. czemuż to tak gwiazdko ma - ła twój pro-my-czek zbladł?
2. o gwiazdeczko moja ma - ła wio-dłś ty mnie źle.
3. i zapa - ły i rumień - ce i tych złu-dzeń kraj.

Razem.

1. Czemuż mi już tak nie płoniesz jak w dziecin-nych dniach,
2. Wartkoś bie-gła wśród niebio-sów, jam też chy-żo żył,
3. Wszystko mi tu nad o-ko - łem łąza pomro - ki cmi,

1. gdym na mat - ki i-grał ło-nie w ma-ło-wa-nych snach.
2. i z żywo - ta złotych kłosów wcześniem wieńce wił.
3. ach, bo blada nad mem czołem ma gwiazdeczka tkwi.

10. POJEDZIEMY NA ŁÓW.

Żywo.

Mel. ludowa.

1. Po - je-dzie-my na łów, na łów, to-wa-rzy-szu
2. Aż tu bie-gnie za - jąc! za - jąc, to-wa-rzy-szu
3. Aż tu bie-gnie sar - na, sar - na to-wa-rzy-szu
4. A te-raz się dziel - my dziel - my to-wa-rzy-szu

1. mój; na łów, na łów, na ło-wy do zie - ło - nej
2. mój; puszczaj charty ze smyczą niech za - ją - ca
3. mój; puszczaj charty ze smyczą niech sa - ren - kę
4. mój; mo - ja szabla, a twój kij, te - raz ze się

1. dąbro-wy, to - wa - rzy - szu mój!
2. pochwycą, to - wa - rzy - szu mój!
3. pochwycą, to - wa - rzy - szu mój!
4. zemną bij, to - wa - rzy - szu mój!

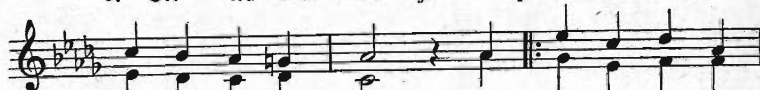
11. „JUŻ ZBLADŁY GWIAZD PROMIENIE.”

Wolno.

Mel. popularna.

1. Już zbla - dły gwiazd pro - mie - nie na
2. I wśród u - ro - czej ci - szy gdzieś
3. On nu - ci swo - je pie - nia na

1. ciemnem nie-ba tle, wnet znikną no - cy
2. w dali z między drzew twe u - cho tyl - ko
3. Bo - ga wieczną cześć, z nim wszystkie też stwo-

1. cie - nie i dzień rozpocznie się, wnet się.
2. sty - szy sło - wi - ka lu - by śpiew, twe śpiew.
3. rze - nia po - win - ny cześć Mu nieść, z nim nieść!

12. DO PRACY.

Tempo marsza.

Mel. popularna.

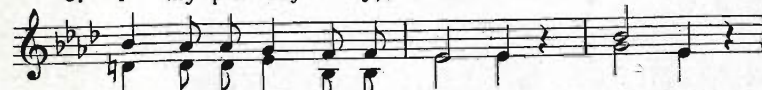
1. Wszystko do ce - lu dą - ży na świe - cie
2. Patrz, o - to pszczoła z łą - ki da - le - kiej
3. Patrz, mrówki śpieszą się do ro - bo - ty,

1. dro - gą przed wie - ki wska - za - ną!
2. śpie - szy do swo - jej ro - dzi - ny,
3. żywność skła - da - ją na sto - ły;

1. wio - sna po zi - mie, je - sień po le - cie
2. ma - łą z kwiateczków mio - du dro - bi - ny
3. i my pra - cuj - my, sta - rość nas cze - ka,

1. sta - łą po-wra - ca prze - mia - ną
2. nie - się do wspólnej pa - sie - ki, } Bra - cia!
3. a sta-rość zi - mą czło - wie - ka

- 1, 2, 3. bra - cia! bra - cia, za-da - niem ży - cia jest pra - ca,

- 1, 2, 3. pra - ca nas tyl - ko zdo - bi, zbo - ga - ca!

13. PIEŚŃ ŻEGLARZY.

Fr. Schubert.

1. Choć bu-rza hu - czy w ko - ło nas, do gó-ry wzniesmy
2. Kto pra - cą każdy świę - cidzień, ten smutku nie zna,

1. skroń! Nie stra - szny dla nas bu - rzy czas, bo
2. nie! Choć słoń - ce skry - je chmu - ry cień, on

1. sil - ną prze - cież ma - my dłoń. } We - sel - my bra - cia
2. w lepszą przy - szłość pą - trzy się }

14. PIOSNKA ŻOŁNIERZA.

E. Buława.

Tempo marsza.

Mel. wojskowa.

1. A kto chce roz - ko - szy u - żyć, a kto chce roz -
2. Na wo - jen - ce tak to ładnie, na wo - jen - ce
3. Ko - le - dzy go nie za - lu - ją, ko - le - dzy go
4. Rotmistrz z listy go wy - ma - rze, rotmistrz z listy
5. A za je - go trud i pra - cę, a za je - go
6. Śpij ko - le - go, twar - de ło - że, śpij ko - le - go
7. Śpij ko - le - go, a w tym gro - bie, śpij ko - le - go

1. ko - szy u - żyć, niech i - dzie w wo - jen - ce słu - żyć,
2. tak to ład - nie, kiedy u - lan z ko - nia spad - nie,
3. nie za - lu - ją, jeszcze końmi po - tra - tu - ją,
4. go wy - ma - rze, ka - pi - tan trum - nę zbić ka - że,
5. trud i pra - cę, hej - nał za - gra - ją trę - ba - cze,
6. twar - de ło - że, o - ba - czym się ju - tro mo - że,
7. a w tym gro - bie niech się Pol - ska przy - śni to - bie,

1. niech i - dzie w wo - jen - ce słu - żyć.
2. kie - dy u - lan z ko - nia spad - nie.
3. je - szcze koń - mi po - tra - tu - ją.
4. ka - pi - tan tru - mnę zbić ka - że.
5. hej - nał za - gra - ją trę - ba - cze.
6. o - ba - czym się ju - tro mo - że.
7. niech się Pol - ska przy - śni to - bie.

15. „BOŻE COŚ POLSKĘ.”

A. Feliński.

M. Kaszewski.

Powolj, uroczyscie

Pieśń narodowa.

1. { Bo - że, coś Pol - skę przez tak licz - ne wie - ki
coś ją za - sta - niał tar - czą Swej o - pie - ki
2. { Ty, coś ją po - tem, tknię - ty jej u - pad - kiem
I chcąc świat ca - ły mieć jej męztwa świad - kiem
3. { Wróc biednej Pol - sce świetność sta - ro - ży - tną
niech szczęście, po - kój na no - wo za - kwi - tną

1. { o - ta - czał bla - skiem po - tę - gi i chwa - ły,
od nieszczęść, któ - re przy - gnę - bić ją mia - ły,
2. { wspie - rał wal - czą - cą za najświętszą spra - wę,
wśród samych nieszczęść po - mno - żył jej śla - wę,
3. { u - ży - zniaj po - la, spu - sto - sza - ła - ny,
prze - stań nas ka - rać Bo - że za - gnie - wa - ny,

Przed Two ęł - ta - rze za - no - sim bła - ga - nie:

oj - czy - zne, wol - ność racz nam wró - cić Pa - nie:

Melodia tej pieśni podana jest podług wzoru ustalonego przez
„Warszawską Komisję Rzeczoznawców”, zorganizowaną przy Towarzystwie
Śpiew. „Lutnia” w 1917 r.

Spis rzeczy, zawartych w części I-szej.

	Str.
Przedmowa do nauczyciela	1
Teorja — Muzyka, śpiew i dźwięki	3
— Rytmika	4
— Pisownia dźwięków	5
— Podział nut i pauz	6
— Przedłużanie trwania nut i pauz	9
— Takty	9
— Podział skali i dźwięki główne	10
— Klucze	11
Ćwiczenia głosowe — przygotowawcze i oparte na gamie C	12
Piosenki: 1) Nasz sztandar — mel. popularna	15
2) „Kogo masz kochać?” — mel. popularna	15
3) Zajączek — Z. Noskowski	16
4) Żwawy chłopczyk — St. Moniuszko	16
5) Koszykarz — mel. popularna	16
6) „Dalej wraz” — mel. popularna	17
7) „Do Boga” — pieśń nabożna	18
8) „Przynosimy plon” — mel. ludowa	18
9) Do gwiazdeczki — K. Lubomirski	19
10) „Pojedziemy na łów” — mel. ludowa	19
11) „Już zbłądły gwiazd promienie” — mel. popul.	20
12) „Do pracy” — mel. popularna	20
13) Pieśń żeglarzy — Fr. Schubert	21
14) Piosnka żołnierska — mel. wojskowa	22
15) „Boże coś Polskę” — pieśń narodowa	23

Druk Rubieszewskiego i Wrotnowskiego w Warszawie.

CZĘŚĆ II-ga.

§ 13. Ćwiczenia oddechowo-rytmiczne. Uczniowie, taktując ręką, wdychają i wydychają powietrze podług następujących wzorów rytmicznych:

$\frac{7}{4}$ 1) wdech na 1, wydech na 2; 2) wd. na 2, wyd. na 1; 3) wd. na 1 i 2, wyd. na 1 i 2.

$\frac{3}{4}$ 1) wd. na 1, wyd. na 2 i 3; 2) wd. na 2, wyd. na 3 i 1; 3) wd. na 3, wyd. na 1 i 2; 4) wd. na 1 i 2, wyd. na 3; 5) wd. na 2 i 3, wyd. na 1; 6) wd. na 3 i 1, wyd. na 2; 7) wd. na 1, 2 i 3, wyd. na 1, 2 i 3.

$\frac{4}{4}$ 1) wd. na 1, wyd. na 2, 3 i 4; 2) wd. na 2, wyd. na 3, 4 i 1; 3) wd. na 3, wyd. na 4, 1 i 2; 4) wd. na 4, wyd. na 1, 2 i 3; 5) wd. na 1 i 2, wyd. na 3 i 4; 6) wd. na 2 i 3, wyd. na 4 i 1; 7) wd. na 3 i 4, wyd. na 1 i 2; 8) wd. na 4 i 1, wyd. na 2 i 3; 9) wd. na 1, 2 i 3, wyd. na 4; 10) wd. na 2, 3 i 4, wyd. na 1; 11) wd. na 3, 4 i 1, wyd. na 2; 12) wd. na 4, 1 i 2, wyd. na 3; 13) wd. na 1, 2, 3 i 4, wyd. na 1, 2, 3 i 4.

NB. Te same ćwiczenia można wykonywać przy głosnym liczeniu nauczyciela lub jednego z uczniów.

Ćwiczenia rytmiczne z szesnastkami. Uczniowie, taktując, biorą głosem na poddawanym dźwięku, potem klaszczą podług następujących wzorów:

2/4 1) 2) 3) 4)

3/4 1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8) 9)

4/4 1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8) 9) 10) 11) 12) 13) 14) 15) 16)

§ 14. Jak już mówiliśmy, jedną z właściwości dźwięku muzycznego jest jego określona wysokość brzmienia. Jeżeli zestawimy dwa dźwięki różnej wysokości, rozróżnimy ich oddalenie, które będzie większe gdy jeden z dźwięków bardziej oddalimy od drugiego i mniejsze gdy je zbliżymy ze sobą. Zatem **odległością** (czyli interwalem) nazywamy **różnicę oddalenia pomiędzy dwoma dźwiękami**. Różnica ta mierzy się ilością stopni, dzielących dane dźwięki. Stosunkowo do ilości stopni odległości mają odpowiednie nazwy, wzięte z łaciny, mianowicie: odległość między danym dźwiękiem i drugim, znajdującym się na tymże stopniu, jako początek miary (punkt wyjścia) zwie się **prymą**, czyli **unisonem** (= jednodźwiękiem), odległość między danym dźwiękiem i drugim, będącym na drugim stopniu nazywamy **sekundą**, odległość między danym dźwiękiem i znajdującym się na trzecim stopniu jest **tercja**, w ten sam sposób następują: **kwarta**, **kwinta**, **seksta**, **septyma** i **oktawa**.

Odległość jest **górna** jeżeli porównujemy dany dźwięk z drugim, brzmiącym wyżej od niego i **dolna**, jeżeli drugi dźwięk znajduje się niżej od pierwszego.

Jeżeli weźmiemy dla przykładu **C** jako dźwięk pierwszy, wówczas kolejno idące odległości górne i dolne będą następujące:

Górne. Pryma. (unison) Sekunda. Tercja. Kwarta.
I I I II I III I IV

Dolne. Kwinta. Seksta. Septyma. Oktawa.
I V I VI I VII I VIII

ĆWICZENIA: a) uczniowie piszą w kajetach stopniowe odległości od tonu C, D, E i t. p. na głównych dźwiękach, b) piszą nap. same kwinty, lub tercje, septymy i t. p. od kolejnych tonów głównych, c) rozpoznają różne odległości górne i dolne między rozmaitemi danymi dźwiękami, d) odpowiadają na takie pytania, jak: od tonu D który dźwięk będzie kwintą? a który tercją? i t. p.

PÓŁTONY I ZNAKI CHROMATYCZNE.

§ 15. Sąsiednie stopnie gamy nie są jednakowo od siebie oddalone. Niektóre z nich tworzą oddalenie półtonu, inne całego tonu. **Półton** jest to odległość dwa razy mniejsza od całego tonu i zarazem **najmniejszy wymiar między dźwiękami**, zaś dwa półtony tworzą **cały ton**. Musimy wiedzieć, między którymi stopniami jest odległość półtonu, a gdzie znajdują się całe tony.

Zasada ułożenia gamy jest taka, że półtony znajdują się w dwóch miejscach: pierwszy półton jest między III i IV stopniem, drugi między VII i VIII. Pomiędzy pozostałymi stopniami są całe tony.

Cały cały półton cały cały cały półton

I II III IV V VI VII VIII

Jeżeli całe tony, znajdujące się pomiędzy pozostałymi stopniami podzielimy na półtony, wówczas otrzymamy **dźwięki pośrednie**, dla których niema osobnych miejsc na pięciolinji, piszą się one przy pomocy specjalnych znaków jako podwyższenia lub obniżenia półtonowe dźwięków głównych.

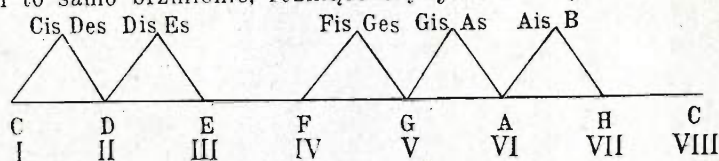
Te znaki specjalne są to **znaki chromatyczne**.

§ 16. Pierwszym znakiem chromatycznym jest **krzyżyk #**, który postawiony przed daną nutą główną i na tej samej co ona linji, **podwyższa dźwięk o półtonu**, tworząc ów ton pośredni w kierunku górnym. Drugim znakiem jest **bemol b**, który odwrotnie **obniża daną nutę główną o półtonu** i tworzy dźwięk pośredni w kierunku dolnym.

Nuta z krzyżykiem zmienia nazwę przez dodanie końcówki **is** do jej litery alfabetycznej, zatem **C** z krzyżykiem zwie się **Cis**, **D**—**Dis**, **E**—**Eis**, **F**—**Fis**, **G**—**Gis**, **A**—**Ais**, **H**—**His**.

Nuta z bemolem zaś zmienia nazwę przez dodanie końcówki **es**, z trzema wyjątkami, mianowicie **E** z bemolem zwie się **Es**, **A—As** i **H—B**, pozostałe nuty zgodnie z prawidłem: **C—Ces**, **D—Des**, **F—Fes**, **G—Ges**.

Jeżeli weźmiemy dwa stopnie sąsiednie, oddalone od siebie o cały ton i niższy z tych stopni podwyższymy o półtonu, a wyższy obniżymy o półtonu otrzymamy jedno i to samo brzmienie, różniące się tylko nazwą, mianowicie:

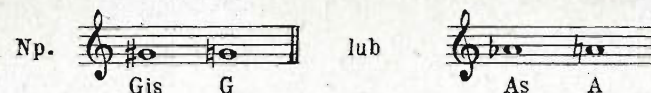
Na klawiaturze, gdzie białe klawisze służą dla tonów głównych, a czarne dla tonów pośrednich, uwytadnia się to doskonale.

Pomiędzy **E** i **F**, czyli III i IV stopniem, również pomiędzy **H** i **C**, czyli VII i VIII stopniem czarnych klawiszy niema, gdyż tu, jak wspomnieliśmy wyżej, są bezpośrednio półtony między stopniami gamy. Jeżelibyśmy **E** podwyższyli na **Eis**, to już wpadamy na sąsiedni główny dźwięk **F**, tak samo o ile **F** obniżymy na **Fes**, wtedy przechodzimy na sąsiedni ton — **E**. To samo jest pomiędzy dźwiękami VII i VIII stopnia.

Na piśmie wszystko to przedstawia się w sposób następujący:

§ 17. Do znaków chromatycznych należy jeszcze **kasownik** $\flat$, który umieszczony przed nutą, przedtem podwyższoną lub obniżoną o półtonu, kasuje to podwyższenie lub obniżenie. zatem przywraca dźwiękowi jego pierwotne brzmienie.

Znaki chromatyczne piszą się przed nutami w środku utworu muzycznego, wtedy są **przygodne** i mają znaczenie w obrębie tylko jednego taktu, zaś napisane przy kluczu są **stałe** i obowiązują nuty, do których się odnoszą, w czasie całego utworu muzycznego i we wszystkich oktawach.

NB. Przykłady znaków chromatycznych przygodnych i stałych znaleźć można w każdej piosence.

U w a g a: Gdy mówimy o półtonach, nie należy nazywać tej mieszać z półnutą. Półton jest to odległość, zaś półnuta jest znakiem piśmiennym, wyobrażającym długość trwania dźwięku przez dwa uderzenia.

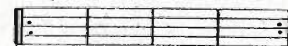
ĆWICZENIA: a) Nauczyciel bierze głosem lub na instrumencie półtony, potem porównywa je z całymi tonami; uczniowie to powtarzają, b) nauczyciel bierze dwa sąsiednie dźwięki, oddalone o cały ton, uczniowie odnajdują głosem półton między nimi, c) w podobny sposób odbywają się ćwiczenia głosowe w różnych odległościach.

ODBITKA, PRZEDTAKT. POWTÓRNIK.

§ 18. Nieraz melodia rozpoczyna się od jednej lub kilku nut, wyprzedzających pierwszy takt. Taka jedna nuta zwie się **odbitką**, zaś kilka nut — **przedtakterem**. W takim wypadku ostatni takt piosenki czy utworu muzycznego zwykle bywa skrócony o tyle części, wiele zawierała wartość odbitki lub przedtaktu.

NB. Liczne przykłady odbitek i przedtaktów znajdują się w piosenkach.

§ 19. Niektóre części lub okresy pieśni albo utworu muzycznego nieraz powtarzają się. Wówczas używa się znaku, zwanego **powtórnikiem** (repetycja), który pisze się w postaci podwójnej kreski prostopadłej, przecinającej pięciolinję z dwoma punktami pośrodku od strony powtarzanych taktów:

Przy końcu powtórzenia bywają takty zamienne, gdy melodia przy powtórzeniu przechodzi, omijając parę taktów ostatnich, na nowe takty za powtórnikiem. Wówczas pisze się: **prima volta** = takty należące do pierwszego razu wykonania i **secunda volta** = takty, na które melodia przechodzi przy powtórzeniu.

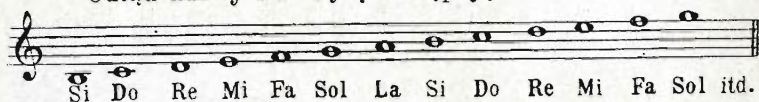
NB. Przykłady taktów zamiennych w piosenkach.

Jeżeli przy końcu piosenki lub utworu muzycznego powtarza się okres, znajdujący się na początku, należy pisać: **Da capo al fine** (D. C. al fine) = od początku do miejsca, gdzie jest **Fine** (koniec).

SOLMIZACJA.

§ 20. Solmizacja jest to śpiewanie nut głosem z wymawianiem pewnych sylab zamiast nazw liter alfabetu muzycznego. Sylaby te odpowiadają nazwom alfabetycznym, mianowicie: **Do=C, Re=D, Mi=E, Fa=F, Sol=G, La=A, Si=H**.

Odtąd nazwy nut będą następujące:

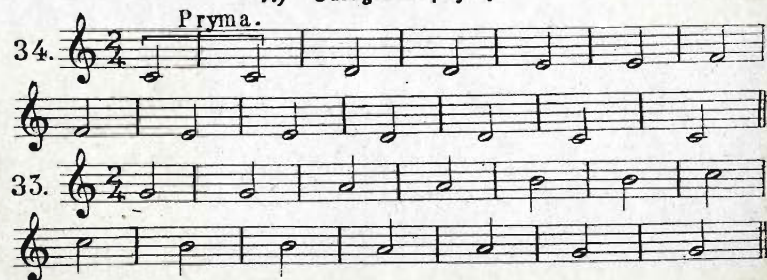
Ćwiczenia głosowe przy zastosowaniu tych nazw noszą miano — **Solfedzia** (Solfeggio).

NB. Uczniowie winni dokładnie nauczyć się nazw nut podług solmizacji i stosować ten system we wszystkich następnych ćwiczeniach głosowych.

Ćwiczenia głosowe

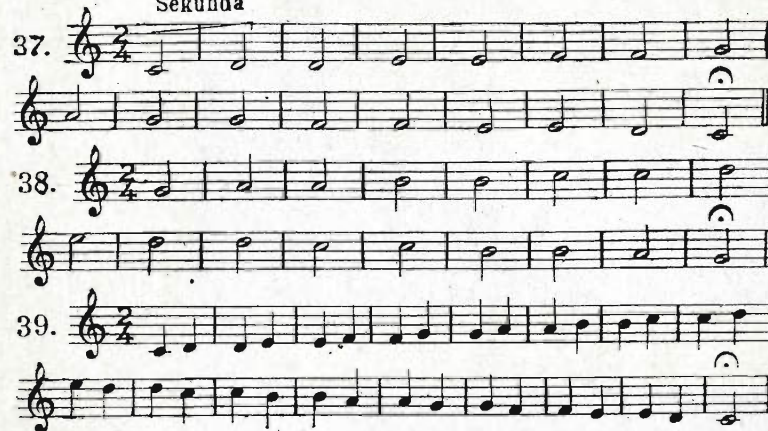
na odległości.

A) Odległość prymy.

B) Odległość sekundy.

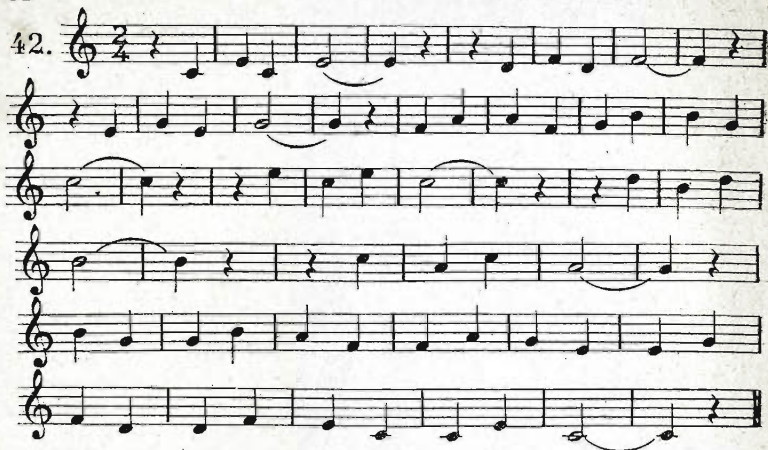
Sekunda

C) Odległość tercji.

Tercja.

42.

D) Odległość kwarty.

Kwarta.

43.

44.

45.

E) Odległość kwinty.

Kwinta.

46.

47.

48.

F) Odległość seksty.

Seksta.

49.

G) Odległość septymy.
Septyma.

H) Odległość oktawy.
Oktawa.

PIEŚNI

NB. Przed rozpoczęciem śpiewania uczniowie winni robić rozbiór pieśni pod względem taktu, znaków chromatycznych, wartości nut, pauz i odległości.

16. „DALEJ BRACIA DÓ BUŁATA“.

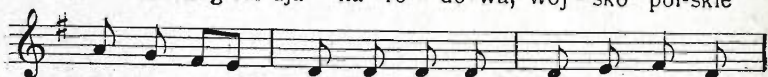
Słowa R. Suchodolskiego.

Tempo marsza.

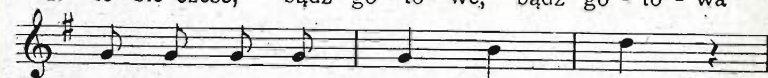
Pieśń narodowa z r. 1830.

1. Da - lej bra - cia do bu - ła - ta, wszak nam dzi - siaj
2. Dłu - go spa - ła Pol - ska świę - ta, dłu - go O - rzeł
3. Śmiałem skrzydłem on po - le - ci, przez szcęk mieczów
4. Wi - wat gwar - dja na - ro - do - wa, woj - sko pol - skie

1. tyl - ko żyć, po - ka - że - my, że Sar - ma - ta
2. bia - ły spał, lecz się zbu - dził i pa - mię - ta,
3. i kul grad, za nim, za nim pol - skie dzie - ci,
4. to - bie cześć, bądź go - to - we, bądź go - to - wa

1. u - mie jesz - cze wol - nym być.
2. że on kie - dyś wol - ność miał.
3. tyl - ko w zgo - dzie, za nim w ślad.
4. za Oj - czy - znę ży - cie nieść.

1. Po - ka - że - my, że Sar - ma - ta
2. Lecz się zbu - dził i pa - mię - ta,
3. Za nim, za nim, pol - skie dzie - ci,
4. Bądź go - to - we, bądź go - to - wa

1. u - mie jesz - cze wol - nym być!
2. że on kie - dyś wol - ność miał!
3. tyl - ko w zgo - dzie, za nim w ślad!
4. za Oj - czy - znę ży - cie nieść!

17. „GDYBY ORŁEM BYĆ“.

37

Wolno.

Dumka.

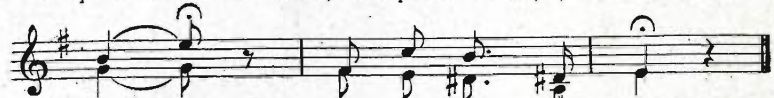
1. Gdy - by or - łem być, lot so - ko - li
2. Dro - ga zie - mia ta, myśl ja - mo - ja
3. Tam - bym noc i dzień, jak za - klę - ty

1. mieć! skrzy - dłem or - łem lub so - ko - łem
2. zna! tam naj - pier - wsze szczę - ście mo - je,
3. cień, tam - bym ła - tał jak wspomnie - nie,

1. u - no - sić się nad Po - do - łem tam - tem ży - ciem
2. tam naj - pier - wsze nie - po - ko - je, tam najpierwsza
3. pierś o - rze - żwiął, czer - pał tchnienie, Bo - że, w or - ła

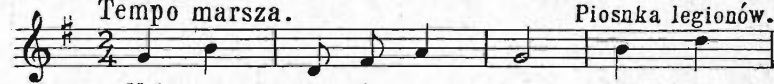

1. żyć — tam - tem ży - ciem żyć!
2. łza — tam naj - pier - wsza łza!
3. zmień — Bo - że, w or - ła zmień!

18. ŚPIEWKA O BELINIE.

Tempo marsza.

Piosnka legionów.

1. Hej, tam od Kra - ko - wa mo - dra
2. Piosn - ki o Be - li - nie i o
3. Hej, tam pod War - sza - wą mo - dra
4. Piosn - ki o Be - li - nie i je -

1. Wi - śła pły - nie, szem - rzą fa - le,
2. je - go śła - wie, wyjm Be - li - no
3. Wi - śła pły - nie, szem - rzą fa - le,
4. go u - ła - nach. Brzmij pio - sen - ko

1. fa - le szem-rzą piosn - ki o Be - li - nie,
2. swą sza - bel - kę pro - wadź ku War - sza - wie,
3. fa - le szem-rzą piosn - ki o Be - li - nie,
4. ty u - lań - ska siej po - strach w ty - ra - nach,

1. piosn - ki o Be - li - nie.
2. pro - wadź ku War - sza - wie.
3. piosn - ki o Be - li - nie.
4. siej po - strach w ty - ra - nach.

19. MARSZ SKAUTÓW.

Tempo marsza.

Mel. popularna.

Wszyst - ko co na - sze Pol - sce od - da - my,

w Niej tyl - ko ży - cie, więc i - dzie - m żyć,

świ - ty się bie - lą, roz - twórzmy bra - my,

ha - sło wy - da - ne, wstań w słoń - ce idź!

Ra - mię preż, sła - bość krusz,

du - cha też, Oj - czy - znie mi - lej służ,

na jej zew w bój czy trud pój - dzie

rad har - ce - rzy pol - skich lud, har -

ce - rzy pol - skich lud!

20. „ZASZUMIAŁO POLE“.

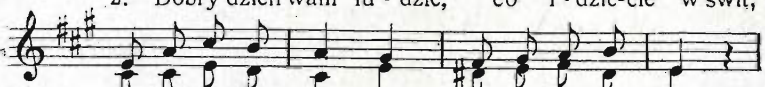
M. Konopnicka.

Żywo.

Mel. popularna.

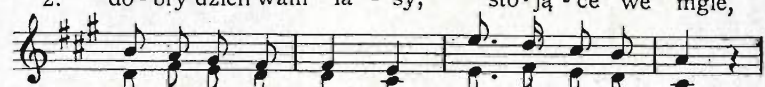
1. Za - szu - mia - ło po - le zło - tą pie - śnią zbóż,
2. Dobry dzień wam lu - dzie, co i - dzie - cie w świt,

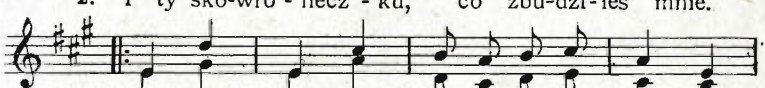
1. wscho - dzi śliczne słoń - ko wśród ró - ża - nych zórz,
2. z ko - są na ra - mie - niu mie - dzą po - śród żył,

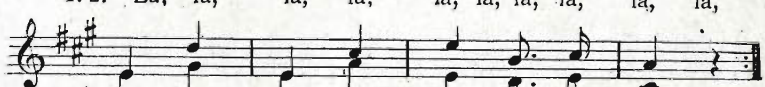
1. wscho - dzi zło - tą dro - gą nad ten cie - mny las,
2. do - bry dzień wam la - sy, sto - ją - ce we mgle,

1. a - pta - szy - na le - ci, piosn - ką bu - dzi nas.
2. i ty sko - wro - necz - ku, co zbu - dzi - łeś mnie.

1. 2. La, la, la, la, la, la, la, la, la, la,

1. 2. la, la, la, la, la, la, la, la.

(za powtórzeniem jaknajciszej).

21. ŻUCZEK.

St. M. Konopnickiej.

Z. Noskowski.

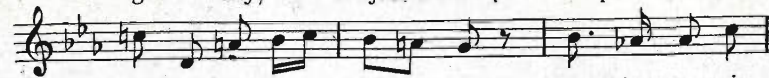
Umiarkowanie i żartobliwie.

1. Wyszedł żu-czek na sło-necz-ko w zie-lo-nym pła-
2. Za to im mu - sia-łem pła-cić po dwa-na - ście

1. szczy - ku, nie bierz-że mnie za skrzy-deł-ka
2. gro - szy, i jeszcze się za - po - ży-czył

1. mi - ly mój chłop - czy - ku, nie bierz-że mnie
2. u tej pstrej ko - ko - szy. Jak u - szy-ły,

1. za skrzy-deł-ka bo mam pła-szczyk no - wy,
2. wy - kro - i - ly, tak pła-szczyk za krót - ki,

1. szy - ly mi go dwa chrabąszcze, a kra-ja - ly so - wy.
2. jeszcze im mu-sia-łem do-dać po kie-li-szku wód-ki.

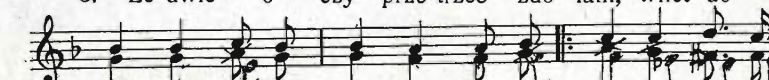
22. „KIEDY RANNE“.

Wolno.

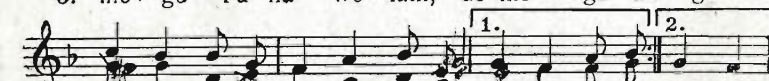
Ludowa pieśń nabożna.

1. Kie-dy ran - ne wsta-ją zo - rze, To - bie
2. A czło - wiek, któ - ry bez mia - ry ob - sy-
3. Le-dwie o - czy prze-trzeć zdo - lam, wnet do

1. zie-mia, To - bie mo - rze, To - bie śpie-wa' ży wioł
2. pa - ny Twe-mi da - ry, coś go stwo-rzył i o-
3. me - go Pa-na wó - lam, do me - go Bo - ga na

1. wszel-ki, bądź po-chwa-lon Bo - że wiel-ki, To - bie wiel-ki.
2. ca - lił, a cze-muż-by Cię nie chwa-lił, coś go chwa-lił.
3. nie-bie i szu-kam go wkó-ło sie - bie, do me sie - bie.

23. POLONEZ KOŚCIUSZKI.

Mel. narodowa.

1. Patrz Ko-ściu-szko na nas z nie - ba, jak w krwi wro - gów
2. Z naszym du - chem i o - rę - zem Po - lak zie - mię

1. bę - dziem brodzić, tve-go mie - cza nam po - trze - ba,
2. o - swo - bo-dzi, zdrajca pierzchnie, my zwycię - żym,

1. by Oj-czy-znę o - swo - bo - dzić. Wolność dro - ga
2. bo wódz śmia-ły nam prze - wo - dzi. Tyl - ko ra - zem,

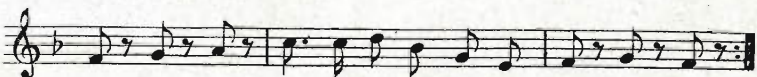
1. wbia-łej sza - cie zło-tem skrzy-dłem wgó-rę le - ci,
2. tyl - ko wzgo - dzie, a po-wstań-ców będziemy wzo - rem,

1. na jej czo - le patrzaj, bra-cie, jak swo-bo - dy
2. wszak Ko-ściu-szko przy na - ro-dzie, ca - ły na - ród

1. gwia - zda świe - ci.
2. z dy - kta - to - rem. 1.2. O - to jest wol - no - ści

- 1.2. śpiew, śpiew, śpiew, my za nią prze-le - jem krew, krew, krew!

24. MAZUR. CHŁOPICKIEGO.

Mel. narodowa z r. 1830.

1. Nasz Chłopi - cki wo - jak, dziel - ny, śmia - ty,
2. Nie - raz Po - lak wal - czył, pło - szył, gro - mił,
3. Hej, ro - da - cy da - lej, da - lej, hu - ra!

1. po - wie - dzie naszych zuchów w po - le zwycięstw chwa - ty,
2. a - le na ob - ce ni - gdy on się nie ła - ko - mił,
3. na dumnych wrogach naszych nie - chaj za - drży skó - ra,

1. po - wie - dzie naszych zu - chów w po - le zwy - cięstw
2. a - le na ob - ce ni - gdy on się nie ła -
3. na dum - nych wrogach na - szych nie - chaj za - drży

1. chwa - ty! Huk ar - mat szczęk pa - ła - szy
2. ko - mił! Po - ni - szczyć wro - gów ro - ty
3. skó - ra! W pień wro - gów wy - tę - pi - my

1. wnet wro - gów o - de - stra - szy,
2. to pol - skich sy - nów cno - ty! 1. 2. 3. Hej, bra - ciał
3. na mia - zgę w proch ze - trze - my!

1. 2. 3. wi - mię Bo - że, Bóg nam do - po - mo - że! - mo - że!

25. „GRZMIĄ POD STOCZKIEM ARMATY“.

St. W. Pola.

Żwawo, tempo mazura.

Pieśń z r. 1831.

1. Grzmia pod Stoczką ar - ma - ty, błyszczą bia - ła
2. Chodź - wa trze - pać Mo - ska - ła, bo dziś Pol - ska
3. Tak że wódz się nań gniewa, gro - źnie pa - trzy
4. Le - cą, le - cą wzdłuż bło - nia, grzmia kra - kow - skie

1. ra - ba - ty, a Dwer - ni - cki na prze - dzie
2. po - wsta - ła! Niech nam Pol - ski nie ka - ła,
3. do - ko - ła, ktoś od wal - ki przy - by - wa
4. ko - py - ta, a Dwór - ni - cki spał ko - nia

1. na Mo - ska - ła sam je - dzie, na Mo - ska - ła
2. hej, za - bie - rzwa mu dzie - ła, hej, za - bie - rzwa
3. i zda - le - ka już wo - ła, i zda - le - ka
4. i o - krzy - kiem ich wi - ta, i o - krzy - kiem

1. sam je - dzie. Hej, za lan - ce, chło - pa - cy!
2. mu dzie - ła! I zer - wa - li się ra - zem,
3. już wo - ła: Je - ne - ra - le! to chwa - ty!
4. ich wi - ta: Dziel - nie - ście się spi - sa - li!

1. cze - go bę - dziem tu sta - li? Tam się bi - ja
2. po - ste - ru - nek rzu - ci - li, nie wo - ła - ni
3. od le - we - go tam skrzy - dła wio - dą li - czne
4. zawsze Po - lak tak bi - je! A Kra - ku - sy

1. ro - da - cy, a myż bę - dziem słu - cha - li, słu - cha - li.
2. roz - ka - zem na ba - ta - lję przy - by - li, przy - by - li!
3. ar - ma - ty, i Mo - ska - li jak by - dła! jak by - dła!
4. wo - ła - li: Na - sza Pol - ska niech ży - je! niech ży - je!

Melodja ta znana również ze słowami „Hej, tam w karczmie za stołem“

26. „KTO SIĘ W OPIEKĘ“.

Wolno.

Pieśń nabożna.

1. Kto się wo - pie - kę po - da Pa nu
2. Śmie - le rzec mo - że: mam o - broń - cę
3. Cie - bie On z łow - czych si - deł wy - swo -
4. W cie - niu Twych skrzy - deł za - cho - wa cie

1. swe mu, a ca - łem ser - cem
2. Bo - ga! Nie przyj - dzie na mnie
3. bo - dzi, a - ni ci je - zyk
4. wie - cznie, pod Je - go pió - ry

1. szczerze u - fa Je mu, szczerze u - fa Je - mu.
2. ża - dna strasza trwo - ga, ża - dna strasza trwo - ga.
3. potwarców za - szko - dzi, a - ni ci za - szko - dzi.
4. u - le - żyysz bez - pie - cznie, u - le - żyysz bez - pie - cznie!

27. „OJCZE Z NIEBIOS“.

Modlitwa z op. „Halka“.

Wolno.

St. Moniuszko.

1. Oj - cze z niebios Bo - że Pa - nie! tu na zie - mię
2. Bo - że wiel - ki my wpo - ko - rze ła - ski Twój bła -

1. ze - ślij nam Two - je świę - te
2. ga - my Cię wszak dłoń Two - ja

1. zmi - ło - wa - nie tu na zie - mię ze - ślij nam.
2. wszystko mo - że, ze - ślij nam więc ła - ski Swe.

28. MARSZ LEGJONISTÓW.

St. W. K. Petrykiewicza.

Melodja z r. 1914.

1. Hej na - przód pol -scy le - gio - ni - ści! wszak
2. Nic to, że mun - dur nasz dziu - ra - wy, nic
3. Nic to, że z gło - du cza - sem mrze - my, i

1. wsro - gi z wrogiem idziem bój, Bóg da na - dzie - je na - sze
2. to, że bu - tów brak dla nóg, my pójdziem zawsze peł - ni
3. z tru - dów pa - dnie ten lub ów, przez śmierć swą w Polskę życie

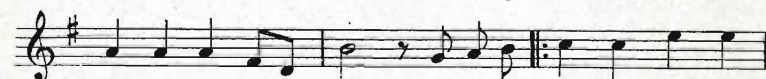
1. zi - ści i wy - na - gro - dzi krwawy znój.
2. sła - wy, niech drży przed na - mi gro - żny wróg.
3. tchnie - my, i wol - ną bę - dzie o - na znów!

- 1.2.3. Naprzód naprzód dźwięczy róg, po - nieśmy miecze
więc, więc, w wroga

- 1.2.3. kra - je, przez nasz miecz zniknie precz sro - gi wróg, zwy -

- 1.2.3. cię - stwo da nam Bóg! Bo tyl - ko mę - żnym On je

- 1.2.3. da - je i wolnym będzie syn i wnuk, bo tylko syn i wnuk!

29. BIAŁY ORZEŁ.

1. Cię - żko ran - ny wbo - ju chwa - ty i zbro -
2. Bo na pol - skiej zie - mi zgro - za i w jej
3. A pod strze - chą pol - skiej chat - ki star - com

1. czo - ny wła - sną krwią, w pię - tach le - ży O - rzeł
2. sy - nach zem - sta wre, zło - ta wie - rzba, bia - ła
3. zwi - sta twar - da dłoń i w ła - ło - bie na - sze

1. bia - ły, je - czy nad nie - do - łą swą.
2. brzo - za o - puś - ci - ły list - ki swe.
3. mat - ki, tro - ska im zo - ra - ła skroń.

1. Cie - mne bo - ry gę - sty las, szumiąc po - wta - rza - ją
2. I gło - sem grobowych dum po - wta - rza - ją smutny
3. I ra - żli - wy kajdan brzęk wciąż po - wta - rza smutny

1. wraz: }
2. szum: } Or - le po - wstań z wię - zów, ran, Or - le
3. jęk: }

1.2.3. wleć nad Pol - ski łań! Or - le łań!

30. „Z DYMEM POŻARÓW“.

St. K. Ujejskiego.

Muz. I. Nikorowicza.

1. { Z dymem pożarów, z kurzem krwi bratniej do Ciebie Panie
Skar - ga to strasza jęk to o - stat - ni, od takich modłów
2. { Patrz my w nieszczęściu zawsze je - dna - cy, na Twoje to - no
Mo - dli - twą płyniem jak sen - ni pta - cy, co le - cą spo - czać

1. { bi - je ten głos My już bez skargi nie znamy śpiewu,
bie - le - je włos
2. { do Twoich gwiazd O - słoń nas, o - słoń Oj - cowską dło - nią,
wśród własnych gniazd

1. wie - niec cier - nio - wy wrósł w na - szą skroń,
2. daj nam wi - dze - nie przy - szłych Twych łask,

1. wie - cznie jak po - mnik Two - je - go gnie - wu
2. Niech kwiat mę - czeń - ski u - śpi nas wo - nia,

1. ster - czy ku To - bie bła - gal - na dłoń!
2. niech nas nie - biań - ski o - to - czy blask!

NB. Melodia tej pieśni podana jest podług wzoru ustalonego przez „Warszawską Komisję Rzecznawców”, zorganizowaną przy Tow. Śpiew. „Lutnia” w 1917 r.

Spis rzeczy, zawartych w części II-giej.

	Str.
<i>Teorja</i> — Ćwiczenia oddechowo-rytmiczne	25
— Odległości	26
— Półtony i znaki chromatyczne	27
— Odbitka, przedtakt, powtórnik	29
— Solmizacja	30
<i>Ćwiczenia głosowe</i> — na odległości	30
<i>Pieśni:</i> 16) „Dalej bracia do bułata“ — pieśń narodowa	36
17) „Gdyby orłem być“ dumka	37
18) Śpiewka o Belinie — piosnka legionów	37
19) Marsz skautów — mel. popularna	38
20) „Zaszumiało pole“ — mel. popularna	39
21) Żuczek — Z. Noskowski	40
22) „Kiedy ranne“ — ludowa pieśń nabożna.	40
23) Polonez Kościuszki — mel. narodowa	41
24) Mazur Chłopskiego — mel. narodowa.	42
25) „Grzmia pod Stoczkiem armaty“ — pieśń z 1831 r.	43
26) „Kto się w opiekę“ pieśń nabożna	44
27) „Ojczy z niebios“ — St. Moniuszko	44
28) Marsz legionistów — melodia z 1914 r.	45
29) Biały orzeł — mel. narodowa	46
30) „Z dymem pożarów“ — pieśń narodowa	47

„Geprüft und auch für die Ausfuhr freigegeben“,
Warschau d. 4. 1. 1918. T. № 8602. Dr. № 433.

Druk Rubieszewskiego i Wrotnowskiego w Warszawie.

Wydawnictwa Gebethnera i Wolffa.

Śpiewy chórowe.

Na cztery głosy mieszane.

	Mk. fen.
Brzozowski—Lysberg K. Powinszowanie na imieniny z towarzyszeniem fortepianu. Partytura	1.80
Heintze L. 24 pieśni narodowe, żołnierskie, ludowe oraz własne na chór mieszany (Biblioteka Chóru Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie).	Zeszyt I 12 pieśni 2.50 Zeszyt II 12 pieśni 2.50
Konopasek Fr. <i>Pieśniarz</i> . Zeszyt III 6 pieśni narodowych: 1) Boże Ojczy. 2) Boże coś Polskę. 3) Z dymem pożarów. 4) Jeszcze Polska nie zginęła. 5) Mazurek trzeciego Maja. 6) Warszawianka. (Wydawnictwo chóru Politechniki „Pieśń“ według tekstu ustalonego przez Warszawską Komisję rzeczoznawców z zapoczątkowania „Lutni“) Partytura	1.50
Maszyński P. <i>Lirnik</i> . Pierwszy zbiór utworów na głosy mieszane polskich i obcych kompozytorów: Tom I-szy 60 pieśni Tom II-gi 62 pieśni	3.— 5.—
— <i>Pieśń o Mazurze</i> słowa Aksela z towarzyszeniem fortepianu. Układ fortepianowy ze śpiewem. Partytura	3.60 Głosy chórowe po 50 fen.—2.—
— <i>Pieśń żniwiarska</i> . Chór mieszany bez wtórni. Partytura	1.80 Głosy chórowe po 50 fen.—2.—
Minchejmer A. <i>Oktet z opery „Mazepa“</i> . Układ P. Maszyńskiego. Partytura	1.80 4 głosy po 30 fen.—1.20
Moniuszko St. <i>Pieśni z Witoloraudy J. Ign. Kraszewskiego</i> na głosy solowe i chór męski i żeński z tow. fortep. Partytura	4.50 8 głosy żeńskie po 50 fen.—1.50 4 głosy męskie po 90 fen.—3.60
— <i>Halka</i> . Modlitwa na chór mieszany z organem lub melodykonem ułożył W. Rzepko. Partytura	1.50
— <i>Straszny Dwór</i> № 13. „Ni boleści, ni rozkoszy“. Na 2 Soprany, Tenor i Bas. Partytura	1.20
Studziński K. <i>Róże</i> . Śpiew na 4 głosy mieszane, lub na jeden głos z fortepianem. Partytura	—90
Surzyński M. <i>Chór młodzieży w dzień imienin</i> . (Powinszowanie). Z towarzyszeniem fortepianu. Partytura	1.80

SPIEWNIKI SZKOLNE.

	Mk. ten.
Joteyko Tadeusz. „ <i>Ulubione pieśni</i> “. Śpiewnik dla młodzieży na 4 głosy mieszane. (W skali głosów młodzieży). Zeszyt I. 20 pieśni	2.—
— Zeszyt II. 20 pieśni	2.50
Konopasek Fr. „ <i>Z zapomnianych pieśni</i> “, śpiewnik szkolny dla młodzieży na trzy głosy męskie lub żeńskie. Część I 20 pieśni	1.75
Część II 20 pieśni	1.50
Łysakowski Jan. <i>Śpiewnik szkolny</i> . 21 pieśni na 1, 2 i 3 głosy	—,75
Maszyński Piotr. <i>Polski śpiewnik szkolny</i> . 74 pieśni jedno, dwu i trzygłosowe z melodyj patryotycznych, narodowych i ludowych polskich, wraz z teorią i ćwiczeniami, zastosowaniami do nauki śpiewu chórowego specjalnie w szkołach	1.25
Pakulski J. <i>Śpiewnik szkolny</i> . Część I zawiera 45 pieśni 1-o głosow.	1.40
Część II, zawiera 45 pieśni 2-u głosowych	1.65
Część III. Śpiewy 3-y głosowe (w druku).	
Płosajkiewicz L. T. <i>Śpiewy szkolne</i> . Zbiór pieśni na 1, 2 lub 3 głosy same (à capella) lub z towarzyszeniem fortepianu	4.50
Partytura na głosy bez fortepianu	1.90
— Dwanaście szkolnych piosenek na 1 lub 2 głosy (à capella)	1.25
Rzepko Władysław. <i>Śpiewnik szkolny trzygłosowy</i> (à capella). Część I. 20 pieśni na 2 Soprały i Alt lub Baryton t. j. 3 głosy żeńskie lub męskie, a także Soprały można wzmocnić Tenorowymi głosami, pozostawiając trzeci głos Basowi	1.25
Część II. 30 pieśni na 2 głosy żeńskie lub chłopięce i Baryton lub drugi Tenor. (Trzygłos chórowy może służyć towarzyszeniem fortepianowemu)	2.25
— <i>Nowy śpiewnik trzygłosowy</i> (à capella) dla <i>Starszych Kursów Szkolnych</i> . Część I zawiera 20 pieśni	1.65
Część II zawiera 20 pieśni	1.65
— „ <i>Akordy</i> “. Zbiór pieśni na 3 głosy żeńskie à capella lub z towarzyszeniem fortepianu:	
Tom I zawiera 60 pieśni	3.75
Tom II zawiera 42 pieśni	3.75
Tom III zawiera 30 pieśni	3.75
Tom IV zawiera 38 pieśni	4.50
w arkuszach pojedynczych po	— 50
(Powyższe pieśni mogą być wykonywane na 1, 2 lub 3 głosy).	
Warnkówna J., Jahołkowska Z. „ <i>W ogródku dziecięcym</i> “. Zbiór zabaw, marszów i piosenek na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu w układzie <i>W. Zapolskiej</i> . Część I, II, III (po 50 pieśni w każdej części). Karton	2.25
Zapolska-Downar W. <i>Zbiór pieśni do użytku w ogrodach dziecięcych, ochronach i szkołach początkowych</i> . (Wyd. ogr. im. W. E. Rana). 100 pieśni. 4 zeszyty po 25 pieśni w każdym zeszycie po	— 50